

Akademien för hälsa, vård och välfärd

FÖREBYGGANDE ARBETE

En diskursanalys av det sjunde kapitlet i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd

CARMAN FRISK EMMY

GUSTAFSSON LISA

Huvudområde: Socialt arbete
Nivå: Grundnivå
Högskolepoäng: 15 hp
Program: Socionomprogrammet
Kursnamn: Examensarbete inom socialt arbete
Kurskod: SAA056

Handledare: Lena Talman

Seminariedatum: 22-01-12
Betygsdatum: 22-01-24

FÖREBYGGANDE ARBETE – En diskursanalys av det sjunde kapitlet i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd

Författare: Emmy Carman Frisk och Lisa Gustafsson

Mälardalens Universitet

Akademin för hälsa, vård och välfärd

Socionomprogrammet

Examensarbete inom socialt arbete, 15 högskolepoäng

Hösttermin 2021

SAMMANFATTNING

Denna studie syftar till att studera diskursiva konstruktioner i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd och specifikt dess nya avsnitt rörande förebyggande arbete. Utifrån Laclau och Mouffes diskursteori studeras hur förebyggande arbete förklaras samt hur grupper kan förstås. Ekonomiskt bistånd har en lång historia från den gamla fattigvården i Sverige. Idag är arbetet med ekonomiskt bistånd delegerat till kommunerna från staten. Som stöd för kommunerna att utföra detta arbete finns lagar, allmänna råd och handböcker. Den nya handboken för arbetet med ekonomiskt bistånd publicerades av Socialstyrelsen i juni 2021 och ersatte den äldre som utkom 2013. Den nya handboken har ett nytt kapitel avseende förebyggande arbete för ekonomiskt bistånd. I kapitlet framträdde tre diskurser som på olika sätt porträtterar förebyggande arbete och kretsar kring nodalpunkten ”förebygga”. Dessa tre diskurser har författarna valt att benämna arbetslinjens diskurs, det sociala arbetets organisationsdiskurs och ansvarsdiskurs. Den första diskursen kretsar kring *vad* som görs, den andra *hur* det ska göras och den tredje *vem* som ska göra det. Utifrån diskurserna framträdde olika grupper som porträtteras utifrån sin tillhörande diskurs. Av studien framkommer arbetslinjen som hegemonisk diskurs samt hur en viss avsaknad av ett delaktighetsperspektiv för den enskilde förekommer vilka diskuteras utifrån tänkbara konsekvenser och möjligheter.

Nyckelord: förebyggande arbete, ekonomiskt bistånd, handbok, diskurs, gruppbildning, diskursanalys

PREVENTIVE WORK – A discourse analysis of the seventh chapter of the National Board of Health and Welfare guideline for social assistance

Authors: Emmy Carman Frisk and Lisa Gustafsson

Mälardalen University

School of Health, Care and Social Welfare

The Social Work Program

Thesis in Social Work, 15 credits

Autumn term 2021

ABSTRACT

This study aims to study discursive constructions in the National Board of Health and Welfare guideline for social assistance, more specific the new chapter concerning preventive work. Using Laclau and Mouffes discourse theory the preventive work is studied to see how it could be explained and how groups can be understood. Social assistance in Sweden has a long history as a legacy from the poor relief. Today the performance of social assistance is delegated from the state to the communities. To support the communities performing social assistance there are laws, common advice and guidelines. The new guideline concerning social assistance was published in June 2021. Three discourses appeared in the new chapter regarding preventive work which all in different ways portraits preventive work and orbits the nodal point “prevent”. These three discourses are named by the authors as the workfare discourse, the social work organization discourse and the responsibility discourse. From the discourse different groups were represented. The workfare discourse emerges as the hegemonic discourse during the study alongside a certain lack of participation perspective for the individual which is discussed from conceivable consequences and possibilities.

Keyword: preventive work, social assistance, guideline, discourse, group building, discourse analysis

INNEHÅLL

1	INLEDNING	1
1.1	Relevans för socialt arbete och problemformulering	2
1.2	Syfte och frågeställningar	2
1.3	Centrala begrepp	3
1.4	Avgränsning	3
2	TIDIGARE FORSKNING	3
2.1	Organisationens ramar och handläggarens förhållningssätt.....	4
2.2	Handläggares upplevelser av stödsökande	5
2.3	Stödsökandes upplevelser	6
2.4	Arbetslinjens normativa roll	7
2.5	Reflektion kring tidigare forskning.....	7
3	DISKURSANALYS SOM TEORI OCH METOD.....	8
3.1	Diskursanalys utifrån ett diskursteoretiskt angreppssätt	8
3.2	Teoretiska begrepp om diskurs.....	9
3.3	Teoretiska begrepp om gruppbildning	10
3.4	Konkurrerande och hegemoniska diskurser	11
3.5	Diskursteori som metod.....	11
4	METOD OCH MATERIAL.....	12
4.1	Val av metod	12
4.2	Urval, material och datainsamling.....	13
4.3	Litteraturgenomgång.....	13
4.4	Reliabilitet och validitet.....	14
4.5	Etiskt ställningstagande	14
4.6	Metoddiskussion	14
5	RESULTAT OCH ANALYS	16

5.1	Det sociala arbetets organisationsdiskurs	16
5.1.1	<i>Gruppbildning utifrån det sociala arbetets organisationsdiskurs</i>	<i>18</i>
5.2	Ansvarsdiskurs.....	20
5.2.1	<i>Gruppbildning utifrån ansvarsdiskurs</i>	<i>22</i>
5.3	Arbetslinjens diskurs	23
5.3.1	<i>Gruppbildning utifrån arbetslinjens diskurs.....</i>	<i>25</i>
5.4	Arbetslinjen som hegemonisk diskurs	26
6	DISKUSSION.....	27
6.1	Diskurser inom det förebyggande arbetet samt dess gruppbildning	27
7	SLUTSATS.....	30
	REFERENSLISTA	32

1 INLEDNING

Ekonomiskt bistånd har sin historia i de socialvårdslagar vilka sträcker sig tillbaka till 1800-talets fattigvård. Ansvaret för att stödja människor som hade försörjningssvårigheter har dock ända sedan 1763 ålegat varje socken. Från 1847 års fattigvårdsförordning förändrades bestämmelser och kom från 1853 att förklaras utifrån att ansvaret för fattiga kommunmedborgare låg hos respektive kommun. Synen på de som var i behov av fattigvård har förändrats över tid. Vid införandet av fattigvården i en mer organiserad form klassificerades individerna genom att vara mer eller mindre värda - där de som var mindre värda var de som ansågs kunna arbeta för att försörja sig men inte gjorde det (Pettersson, 2011). Detta synsätt utgjorde grunden som idag kan ses som arbetslinjen, att individer ska aktiveras på arbetsmarknaden (Bergmark, 2015). Vid denna tidpunkt utfördes det sociala arbetet från ståndpunkten av moralism - att fostra goda samhällsmedborgare. För att i senare skede övergå till att utgå från en solidarisk ståndpunkt med demokrati som vägvisare och en respekt för individen och dess självbestämmanderätt (Holgersson, Grönwall & Aronsson, 2020). Frågan om huruvida ansvaret för fattigvården skulle övergå till staten har diskuterats vid varje reformering av lagen avseende fattigvård. Anledningen till att så inte skett beskrivs vara ekonomisk samt att vården skulle bli opersonlig (Pettersson, 2011).

Fördelningen av ansvar mellan kommun och staten har över tid varit och är komplex. Kommunalt självstyre är lagstadgat enligt grundlagen och ger kommunerna både rätten och ansvaret att besluta vad som ska göras och hur det ska göras. Samtidigt har staten makten att avgöra vad kommunerna måste ansvara över, såsom att avgöra vad som ska innefattas av socialförsäkringen och inte (Bergmark, 2015). Med andra ord det som inte täcks av statliga socialförsäkringarna blir upp till varje kommun att organisera och ansvara över. Bergmark (2015) lyfter detta förhållande mellan *centralisering* och *decentralisering* som komplext då det trots det egna självstyret ändå medför en viss styrning från staten. Staten delegerar kommunen ansvar och makt men utövar samtidigt kontroll över att detta ansvar och denna makt nyttjas på ett visst sätt. Detta görs genom tvingande lagstiftning samt tillsyn, en riksnorm vilken avgör ett minimum vid prövning av behov av bistånd, samt nationella skriftliga stöddokument vilka ämnar ge en ytterligare vägledning i utövandet av den lokala makten. Exempel på detta utifrån området för ekonomiskt bistånd är Socialtjänstlagen, SoL (2001:453), Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd samt handboken för ekonomiskt bistånd. Som Bergmark (2015) skriver så är SoL en ramlag vilken lämnar ett brett handlingsutrymme till kommuner. Av handboken för ekonomiskt bistånd framgår att dess syfte är att tydliggöra Socialtjänstlagen och ge stöd i det praktiska arbetet med ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen, 2021a). Handboken ska verka som ett komplement till de allmänna råden för ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1) och den senaste uppdaterade versionen utkom i juni 2021. Framtagandet av denna handbok förklaras bland annat bygga på ändringar som skett inom allmänna råd och lagstiftning, kunskapsläget och inkomna synpunkter från de som mottagit stöd. Därutöver förklaras hur en tydligare koppling mellan

socialt arbete och ekonomiskt bistånd har gjorts och att nya kapitel, vilka berör förebyggande- och förändringsarbete, har tillkommit (Socialstyrelsen, 2021a).

1.1 Relevans för socialt arbete och problemformulering

Ekonomiskt bistånd som verksamhet är reglerad utifrån lagar och praxis, såsom Socialtjänstlagen och prejudicerande domar, samt föreskrifter och allmänna råd. Därutöver finns flertalet olika stöd och verktyg för det praktiska arbetet i form av handböcker, kunskapsguider, kommunala riktlinjer och rutiner. Utifrån Socialstyrelsen (2021b) framgår hur handboken för ekonomiskt bistånd är ett av flera verktyg som beskrivs behövas i arbetet för att stödja individer med försörjningssvårigheter. Dessutom framgår av SKR (2021) att den senast uppdaterade versionen har varit efterfrågad. Den reviderade versionen publicerades i juni 2021 och till skillnad från den föregående handboken för ekonomiskt bistånd, vilken utgavs 2013, har det i den uppdaterade handboken bland annat lagts till ett nytt kapitel avseende förebyggande arbete. Även om det förebyggande arbetet tidigare har funnits i handboken, har det varit mer spritt beskrivet och utan ett helhetsgrepp kring dess innebörd. Den nya handboken för ekonomiskt bistånd hänvisar i kapitlet om förebyggande arbete till delbetänkandet *Ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst* (SOU 2018:32). Detta delbetänkande har resulterat i slutbetänkandet *Hållbar socialtjänst - en ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47). I sin helhet lämnar slutbetänkandet som förslag att Socialtjänstlagen ska implementeras med förebyggande arbete och att socialtjänsten ska lägga ett större fokus på ett förebyggande perspektiv. Förebyggande arbete inom socialtjänsten beskrivs som värdefullt utifrån flera aspekter. Det förebyggande arbetet anses gynnsamt ur tre olika perspektiv, *samhälls-, grupp och individperspektiv* (SOU 2020:47). Till skillnad från förebyggande insatser över lag vilka syftar till att förhindra att olika problem uppstår, ämnar förebyggande insatser inom ekonomiskt bistånd förhindra att problem inte blir större eller breddas (Socialstyrelsen, 2021a).

Utifrån ovanstående framgår att handboken ämnar ge en betydande vägledning för verksamma inom ekonomiskt bistånd och kan därmed ses bidra till att konstruera synen på vem, varför och när ett behov av stöd och insats finns samt hur det förebyggande arbetet kring detta kan förstås. Det blir därmed av intresse att se hur det förebyggande arbetet konstrueras i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att studera diskursiva konstruktioner i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd och mer specifikt dess nya avsnitt rörande förebyggande arbete. Studien utgår från följande frågeställningar:

- Hur förklaras förebyggande arbete i handboken för ekonomiskt bistånd?
- Hur beskrivs de som omfattas av ekonomiskt bistånd i avsnittet rörande förebyggande arbete i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd?

1.3 Centrala begrepp

Genom studien kommer flertalet begrepp att användas, vilka kan ha olika innebörd. För att förtydliga hur författarna i denna studie använder sig av vissa begrepp samt för att ytterligare utveckla vissa centrala begrepp, kommer därför dessa att redovisas nedan.

Coping: Psykologisk term som i Nationalencyklopedin (NE) beskrivs vara en benämning för “olika strategier för att hantera påfrestningar och krav”. Utifrån denna studie så förstås begreppet i relation till ekonomiskt bistånd vad avser handläggare samt stödsökandes olika coping.

Förebyggande arbete: Kan i denna studie förstås som ett arbete som ska förhindra att problem eller svårigheter uppstår. Inom ekonomiskt bistånd ska det förstås innefatta sådant som förhindrar att ett problem eller en svårighet blir förvärrad eller större (Socialstyrelsen, 2021a). I denna studie kommer därav den senare definitionen att vara utgångspunkten i begreppets breda definition.

Handboken: När begreppet handbok används i denna studie, innefattar det kapitel sju i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen, 2021a).

1.4 Avgränsning

Utifrån studiens syfte samt den bredd som ekonomiskt bistånd som ämnesområde innefattar, har vissa avgränsningar i denna studie därför gjorts. Fokus för studien är det nya kapitlet som tillkommit i Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd, det vill säga kapitel sju.

2 TIDIGARE FORSKNING

Tidigare forskning lyfts i huvudsak fram ur en skandinavisk kontext, dels utifrån att denna studie utgår från en svensk kontext, dels med anledning av att de skandinaviska länderna har en liknande välfärdsregim. Det vill säga att de förmåner som samhällsmedborgarna kan ta del av är *universella*. Som Olofsson (2015) beskriver riktar de sig i huvudsak till varje individ och ska oavsett inkomst, täcka hela befolkningen. Internationell forskning lyfts fram i syfte att komplettera bilden av forskning inom området och särskilt bidra med internationella aspekter. Utifrån inledningen finns en förståelse för den historia ekonomiskt bistånd har samt den komplexa uppbyggnaden avseende centralisering och decentralisering och handläggarens handlingsutrymme. Följande avsnitt ämnar ge en breddad bild av dess organisation och har utifrån detta tematiserats under följande begrepp: *Organisationens ramar och handläggarens förhållningssätt, Handläggares upplevelser av stödsökande, Stödsökandes upplevelser och Arbetslinjens normativa roll.*

2.1 Organisationens ramar och handläggarens förhållningssätt

Fargion, Nagy och Berger (2019) lyfter olika organisationskulturer som de funnit inom ramen för ekonomiskt bistånd avseende en italiensk kontext. Deras studie identifierar tre olika typer av kulturer med utgångspunkt i *den etiska plikten*, *den goda organisationen* samt *det professionella förhållningssättet*. Den rådande kulturen menar de bidrar till att forma hur handläggare agerar, vilka som blir klienter och hur allmänheten ser på organisationen. Dessa kulturer tillhandahåller därmed tillträde till socialtjänst på olika sätt baserat på kulturtillhörigheten. Dels utifrån att de kan forma en sorts kollektivt tänkande vilket kan påverka synen hos handläggaren gällande både uppdraget och möjligheter att ge stöd till enskilda och på vilka grunder. Således kan även den praktiska verksamheten påverkas av den organisationskultur som råder. Även inom österrikisk kontext framkommer att organisationskulturen som råder kan påverka hur det praktiska arbetet är uppbyggt inom organisationen (Altreiter & Leibetseder, 2015).

Inom en svensk kontext råder lokalt självstyre och ekonomiskt bistånd som verksamhet kan organiseras på olika vis. Socialtjänstlagen utgör grunden för vad verksamheter som utövar socialtjänst har för grundläggande krav men det kan finnas lokala skillnader utifrån kommuners egna riktlinjer (Fernqvist, 2020). Lunder (2016) visar utifrån en norsk studie på ett sammanhang för förhållandet mellan centralt styre och decentralisering. Hans resultat visade hur den nationella riksnormen var grundläggande och påverkade kommuners riktlinjer vad det avser normen, men att detta inte var förenligt med faktiska utbetalningar från kommunerna. Vidare förklarar han hur detta kan ses som en anpassning till den nationella riksnormen och därmed ett mer politiskt representativt uttryck än att det influerar det lokala praktiska arbetet. Lunders (2016) studie visar således på att det finns en koppling mellan nationella och lokala riktlinjer men att det inte nödvändigtvis påverkar praktiken.

Vidare framgår även i Eriksson och Johanssons (2021) studie att hur de olika verksamheterna är organiserade kan bidra till en komplexitet på så vis att det ibland finns en svårighet att kombinera organisationens krav med individens enskilda behov. Bland annat visar de hur detta kan skapa dilemman i arbetsförhållanden mellan å ena sidan organisation och å andra sidan stödsökande. Däremellan hamnar handläggaren med ett uppdrag att försöka hantera denna obalans. Detta är något som även Nordesjö, Ulmestig och Denvall (2020) samt Assadi och Lundin (2018) visar när de lyfter organisatoriska verktyg i form av standardiserade bedömningsverktyg och hur användandet av dessa kan förändras över tid. Nordesjö, Ulmestig och Denvall (2020) visar hur dess syfte är att verka som ett stöd för handläggaren men hur handläggaren med tiden som verksam tenderar att använda detta stöd i allt mindre utsträckning. De visar hur detta bland annat kan grunda sig i hur verktyget inte matchar de upplevda behoven hos individer de möter, något som de i sin tur menar kan resultera i olika copingstrategier hos handläggarna, såsom att strikt följa reglerna eller att börja tänja på dem och på så sätt gå med eller mot klienten. Detta kan relateras till Eriksson och Johanssons (2021) resultat om att handläggaren arbetar *klientcentrerat* eller *auktoritetscentrerat*. Stranz, Karlsson och Wiklund (2017) visar likt Assadi och Lundins (2018) studie rörande arbetsförmedlingen, hur tiden som verksam med handläggning tenderar att resultera i ett förändrat handlande och båda studier visar likt Nordesjö, Ulmestig och Denvall (2020) hur standardiserade bedömningsverktyg inte alltid givet har en

avgörande effekt på beslutsfattanden. Dock framgår en ytterligare aspekt i Stranz, Karlsson och Wiklunds (2017) studie vad gäller förändring över tid som yrkesverksam, där det framgår att desto längre tid någon varit verksam, tenderar att generera i mindre generösa beslut vad gäller ekonomiskt bistånd. Utifrån ovanstående beskrivs rollen som handläggare som komplex och Marttilla et al. (2012) benämner det som att handläggaren balanserar dubbla roller. Detta utifrån att balansera organisatoriska krav och de stödsökandes behov.

2.2 Handläggares upplevelser av stödsökande

Flera forskare visar på variationen av behov hos de som söker ekonomiskt bistånd (Fernqvist, 2020; Skogens, 2012; Eriksson & Johansson, 2021; Ulmestig & Marston, 2014; Saikkonen & Ylikännö, 2020). Exempelvis kan behoven både avse socialt stöd och ekonomiskt stöd (Saikkonen & Ylikännö, 2020). Detta är något som Fernqvist (2018) problematiserar när individer med kognitiva svårigheter söker ekonomiskt bistånd och som resulterar i olika bemötanden utifrån hur handläggaren uppfattar och värderar denna kognitiva nedsättning. Även Skogens (2012) forskning visar att handläggare kan uppleva svårigheter i handläggning av ärenden samt bemötandet av individer i behov av ekonomiskt stöd och som antas ha ytterligare behov av socialt stöd. Hennes resultat visar i likhet med Assadi och Lundin (2018) att tiden som handläggare kan främja tron på den egna förmågan att bedöma och handlägga olika situationer. Skogens (2012) resultat visar även att de handläggare med mer erfarenhet upplevdes tidigare uppmärksamma andra sociala stödbehov.

Av Fernqvists (2018) studie framgår att det finns ett behov av att synliggöra olika former av stödbehov, samtidigt som det inte är givet hur det ska gå till på ett adekvat sätt. Synliggörandet beskrivs kunna möjliggöra ett förebyggande av ytterligare och/eller förvärrande av de stödbehov som redan finns. Betydelsen av att denna form av synliggörande av vissa svårigheter lyfter även Saikkonen och Ylikännö (2020) när de i sin studie beskriver olika klientgrupper och hur dessa har olika förutsättningar att möta svårigheter. Deras studies resultat visar i likhet med Fernqvist (2018) att individer som har ett stort stödbehov både vad det avser ekonomiskt stöd men även annat socialt stöd är i behov av förebyggande socialt arbete för att deras situation inte ska förvärras. Å ena sidan finns med andra ord ett behov för att försöka förstå varje individs egen situation genom en form av kategorisering vilket kan vara hjälpsamt för handläggaren. Samtidigt finns flera studier som visat på vilka risker som kan komma med detta, sett utifrån hur det kan skapa bilden av klienten som "värdig" eller "ovärdig" till att få stöd. Denna form av kategorisering kan ses sträcka sig långt bak i tiden vad gäller stöd för den som har ekonomiska svårigheter och återfinns även inom anglosaxisk välfärdsregim (Horsley, Gillies & Edwards, 2020). Även på senare år och fortsatt än idag kategoriseras individer som söker stöd som bland annat kapabla eller okapabla, värdiga eller ovärdiga (Marttilla et. al, 2010; Ulmestig & Marston, 2014; Fernqvist, 2018; Saikkonen & Ylikännö, 2020; Trygged, 2020), vilket som visas i Marttilla et. al, (2010) kan leda till en spegling av deras egen självuppfattning. Samtidigt råder därutöver ingen konsensus rörande dessa kategoriseringar. Det finns studier som visar hur kategorin yngre kan anses som mer värda utifrån det faktum att de är yngre och därmed fortare behöver komma ifrån socialtjänsten. Att de således prioriteras att få stöd att komma in på

arbetsmarknaden och därmed inte bli passiva (Marttila et. al, 2012). Andra studier visar dock på att den upplevelse yngre själva kan ha är att de bemöts som ovärdiga på så sätt att de upplever sig bemötas med misstänksamhet och med ett ökat fokus på de skyldigheter de själva har (Ulmestig & Marston, 2014).

2.3 Stödsökandes upplevelser

Det finns forskning som visar hur olika upplevelsen av att uppbära ekonomiskt bistånd kan vara (Marttila et.al, 2010; Trygged, 2020; Ulmestig & Marston, 2014). Trygged (2020) visar i sin studie upplevelser hos individer som uppburit ekonomiskt bistånd under flera år och hur dessa olika upplevelser kan leda till olika former av stress, vilka i sin tur kan resultera i olika former av copingstrategier för att hantera situationen. De fyra copingstrategier som Trygged (2020) identifierade var *action*, *adaption*, *avoidance* och *submission*, där *adaption* framstod vara den vanligaste copingstrategin som individer som länge levt på ekonomiskt bistånd använde sig av. *Action* som copingstrategi innebär att individen själv handlar för att lösa situationen, *adaption* innebär att anpassa sig till de krav som myndigheter ställer på individen. Dessa två begrepp utgör mer aktiva strategier som individen använder sig av. *Avoidance* och *submission* utgör mer passiva strategier där det första begreppet innebär att individen undviker ämnet och undviker att kännas vid sin ekonomiska situation för att minska obehaget. *Submission* relaterar till att individen upplever en känsla av hopplöshet, att situation inte går att förändra och underkastar sig situationen. Den stress som beskrivs utgöra grunden till de olika copingstrategierna beskrivs bland annat utifrån att hela tiden noga behöva planera varje utgift, situationer då oförutsedda utgifter uppstod, att det sociala kunde påverkas både för föräldrar och barn, bland annat genom att inte ha möjlighet att bjuda in nära och kära till sociala tillställningar. Dessutom framgår även på hur föräldrar stod tillbaka själva i ett försök att inte låta barnen påverkas av familjens ekonomiska situation, men samtidigt hur de satt en förhoppning till framtiden med att barnen skulle kunna stödja familjen ekonomiskt längre fram. Utöver detta lyfter studien även ett relationellt perspektiv mellan individer som uppbär ekonomiskt bistånd och handläggare. Där framgick både kritik på grund av för få fysiska möten men även en empati för handläggare i form av att de förstod hur handläggaren gjorde sitt bästa utifrån de regler denne hade att förhålla sig till. I likhet med Marttila et. al (2010) framgår även i Trygged (2020) hur individernas upplevelse av vad som var hjälpsamma insatser, inte alltid överensstämde med vad de var tvungna att göra för att beviljas bistånd. Detta syns även utifrån handläggarens perspektiv när det avser att policys som de måste följa inte stämmer med klienters behov (Eriksson & Johansson, 2021). Även Ulmestig och Marston (2014) lyfter i likhet med Trygged (2020) situationer där individer som söker stöd för sin ekonomiska situation upplever att de inte alltid får den tid vad det avser möte med handläggare som de önskar. Något som beskrivs kunna leda till en upplevelse av att inte vara viktig hos individen som söker stöd. Ulmestig och Marston (2014) lyfter även individens upplevelse av att känna sig sämre än de som inte ansöker om ekonomiskt bistånd och att de kan uppleva att de bemöts på ett sätt där de behöver visa sig värdiga att beviljas bistånd. Detta är något som även framkommer i Marttila et.al (2010) vars resultat visar på att känslan av skam är återkommande bland individer som uppbär ekonomiskt bistånd, samtidigt som de inte har

något annat val. Marttila et. al (2010) lyfter även de strategier som individer som länge uppbär ekonomiskt bistånd använder sig av samt att deras resultat visar att individerna upplever det som svårt att länge leva på ekonomiskt bistånd, att det går att överleva men att det inte finns utrymme för något extra. Detta förklaras påverka individernas hälsa negativt genom att de upplever att de inte har makt över situationen, ingen möjlighet att förändra samt en känsla av att bli beroende av stödet långvarigt.

2.4 Arbetslinjens normativa roll

Bergmark, Bäckman och Minas (2017) menar att aktivering är ett viktigt inslag för att motverka långvarigt biståndsmottagande, och av särskild vikt för att stötta individer till självförsörjning. Deras studie jämför kommuner som har många individer i kort- respektive långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Studiens resultat visar på att de kommuner som hade minst andel individer som är i behov långvarigt biståndsmottagande hade tydligare inslag av aktiveringsåtgärder och arbetsmarknadsinsatser samt att dessa kommuner oftare genomgick organisatoriska förändringar. Dock kunde forskarna inte redovisa huruvida de som hade kortvarigt behov av bistånd blev hjälpta av aktiveringsåtgärder eller helt enkelt slutade söka bistånd av annat skäl. Stranz, Karlsson och Wiklund (2017) visar i sin studie hur beviljandet av bistånd kan ses kopplat till arbetslinjen redan vid ansökningsprocessen. Av deras resultat framkommer hur socialsekreterare i högre utsträckning tenderar att bevilja bistånd så länge individen redan själv har registrerat sig som arbetssökande. Därutöver visar studien även att en hög andel av de undersökta ansökningarna beviljades bistånd men trots detta så var det en låg andel av dessa som fick några ytterligare insatser för att stärka sin position på arbetsmarknaden. Vidare syns ett intersektionellt perspektiv vad gäller beviljandet av ekonomiskt bistånd. Hussénus (2021) studie tyder på att fokus vad avser vem som beviljas bistånd är fördelaktigt män över kvinnor, särskilt om de är anknutna till arbetsförmedling eller dylikt. Studien fann även att för kvinnor var det irrelevant för beviljandet av deras ansökan oavsett om de var anknutna till arbetsförmedling eller ej. Detta menar de stärker normen om mannen som familjeförsörjare. Att det är skillnad mellan könen lyfter även Stranz et. al, (2017) vars studie dock visar på att beviljandet av bistånd, vad det avser ekonomiskt bistånd, är generösare mot kvinnor men inte mot ensamstående föräldrar. Hussénus (2021) studie, lyfter dock detta i relation till om individen är anknuten till arbetsförmedling, vilket i detta fall är fördelaktigt män.

2.5 Reflektion kring tidigare forskning

Tidigare forskning visar på flera olika perspektiv på utformningen av det sociala arbetets organisation och hur detta bland annat kan ses leda till olika former av kollektivt tänkande. Både utifrån både handläggare och stödsökande men även byråkratiska och kulturella organisatoriska förutsättningar och förhållningssätt. Hur organisationen är uppbyggd tycks kunna forma olika kulturer som påverkar det kollektiva tänkandet kring organisationen som

sådan, vilket senare kan spegla hur den stödsökande individen upplevs i förhållande till organisationen. Vidare visar forskningen på olika bilder hos handläggare och de som söker stöd och hur dessa verkar vara föränderliga över tid. Vad som upplevs som hjälpsamt eller stödjande tycks variera över tid och med erfarenhet. Bland annat så visas hur bilden av exempelvis verktyg såsom standardiserade bedömningsmetoder som hjälpsamma, men som något som kan förändras över tid. Därutöver återkommer en bild av hur både stödsökande och handläggare upplever att den stödsökandes behov inte ofta är förenligt med organisationen och dess krav. Detta väcker reflektioner kring hur komplext förhållandet mellan handläggare, stödsökande och organisationen är, och hur olika det kan tolkas. Med andra ord att tolkningen av något kan variera utifrån vems eller vilket perspektiv som råder. Tydligt i forskning blir att ekvationen inte alltid går ihop, att bilden av vad som är hjälpsamt inte alltid tycks matcha det stöd som erbjuds. Samtidigt är det inte helt tydligt vilka aspekter som bidrar till en påverkan på bilden. Av tidigare forskning beskrivs de som söker stöd som en heterogen grupp, vilket även kan utrönas vad det gäller de som handlägger ärendena. Hur grupper beskrivs och ges betydelse utifrån en handbok samt hur de i relation till det förebyggande arbetet definieras kan tänkas vara komplext att förmedla via text, varav det i kommande studie blir att intressant studera. Exempelvis om och hur detta kan påverka bilden av och därmed även förhållningssätt kring vad som kan ses som förebyggande och vad som inte kan göra det.

3 DISKURSANALYS SOM TEORI OCH METOD

I detta avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkt och metod utifrån diskursanalysens fält. Av Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskrivs hur diskursanalys som fält är brett och omfattas av flera olika angreppssätt, vilka kan användas var för sig eller integrerade. Vidare förklarar de vikten av att vara införstådd med den teoretiska ram som är möjlig i samband med en sådan diskursanalys. Speciellt som metoden inte enbart är en metod som möjliggör en analys, utan även en metod med en koppling till en teoretisk grund, vars synsätt den forskare som ämnar använda sig av metoden behöver anta. Denna teoretiska grund är som de beskriver, den socialkonstruktionistiska, något som beskrivs utgå från en bild av världen som socialt konstruerad, med ett kritiskt förhållningssätt till det som anses vara given kunskap. Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver även hur detta kritiska förhållningssätt på så vis möjliggör frågeställningar som kan öppna upp för nya sätt att se på det som vi tar för givet. Med andra ord det som kanske annars inte skulle ifrågasatts på grund av dess bild som självklar.

3.1 Diskursanalys utifrån ett diskursteoretiskt angreppssätt

Diskurs som begrepp i en bred benämning kan beskrivas som "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen..." (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7). Laclau och Mouffes

diskursteori utgår från att allting är en diskurs, en bild som inte delas av alla diskursanalytiska angreppssätt. Vidare beskrivs i denna teori hur diskurser är föränderliga utifrån att språket är föränderligt samt att diskurser påverkar varandra till omvandling, det vill säga att diskursteorin ser själva diskursen som konstruerande för verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Bergström och Boréus (2012) beskriver diskursteorins historiska grund, något som blir av vikt för att förstå sättet som diskursteori ser språket på. Som teori härstammar den från studiet av tecken, det vill säga med ett fokus på språkets betydelse. Utifrån diskursteorin så förstås språket - olika ord - som instabila men diskurser har en strävan att fastställa en betydelse av det sagda. Språket och orden är således grundläggande för diskursteori, samt hur de förhåller sig till varandra och vilket sammanhang de återfinns inom. Ord kan betyda olika saker beroende på hur de sammanställs eller i sin ensamhet. Diskursen som sådan knyter samman orden till en mer fast betydelse, eller mönster, och medför att den därför kan avskiljas från andra diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Laclau och Mouffe bygger enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) sin teori på en gedigen begreppsapparat. Denna begreppsapparat kan som förklaras av Bergström och Boréus (2012) ses som ett system vilket sorterar olika ord och dess betydelse.

3.2 Teoretiska begrepp om diskurs

Inom diskursteorin har ett enskilt ord för sig inte alltid en given innebörd, utan behöver då sättas i relation till andra ord för att ges en tydligare innebörd. De ord som inte har en given innebörd benämns *element* (Bergström & Boréus, 2012). När ord sätts i ett sammanhang och kombineras med andra ord så ges det innebörd. Detta benämns som *artikulation*.

Artikulationen tydliggör därmed elementets innebörd. När det ord som tidigare inte hade en given innebörd nu har fått det, genom artikulationen, så blir det ett *moment* (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Exempelvis kan ordet "stöd" för sig själv, upplevas sakna en given innebörd. Skulle dock artikulationen "emotionellt" eller "ekonomiskt" sättas samman med ordet, ges det därmed olika innebörd. Med andra ord, elementen stöd, emotionellt och ekonomiskt, kan genom sin sammankoppling bilda olika moment.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver hur moment är diskursteorins benämning på ord som utgör en diskurs. Dessa moment återfinns inom ett specifikt område som utgör en diskurs och har fått en betydelse som utesluter andra betydelser i och med denna diskurs. Exempelvis kan ordet "klient" få en innebörd inom diskurser som omfattas av det *juridiska området* och en annan inom diskurser som omfattas av det *sociala arbetets område*. Med andra ord utgör dessa moment en del i att forma diskurser och således ett visst sätt att förstå världen på.

Ytterligare ett viktigt begrepp inom diskursteorin är *nodalpunkt*. Något som Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver som ett särskilt viktigt ord eller ord kring vilken en diskurs formas och kretsar kring. Detta ord är ett element men i och med diskursen blir det även en nodalpunkt som utgör diskursens center (Bergström & Boréus, 2012). Utifrån ovan exempel blir ordet klient en nodalpunkt i och med dess särskilda betydelse inom olika

diskurser. Detta i och med att det bland annat kan ses forma tolkningen av olika diskurser om rättigheter och skyldigheter. Just ordet klient kan som synes få olika tillskrivningar inom olika diskurser och utgör därav vad diskursteorin kallar för en *flytande signifikant*. Detta begrepp används inom diskursteorin för ord som är återkommande inom olika diskurser och som kan få olika innebörd inom olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

3.3 Teoretiska begrepp om gruppbildning

För att förstå hur kollektiva identiteter i form av grupper kan ses konstrueras utifrån diskursteorins synsätt, behöver en redogörelse börja med enskilda individers identitetsbildning. Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver hur diskursteorin ser på identitetsbildning som diskursivt konstruerat med en möjlighet för individen att anta flera diskursiva identiteter beroende på vilken position individen intar. Exempelvis kan samma person identifiera sig som "kille", "schackspelare" och "sambo". Detta innebär att individen har flera möjliga positioner tillika diskursiva identiteter, utifrån vilka individen antar olika positioner beroende vilken diskurs individen befinner sig inom. För att exemplifiera; en man kan hemma hos sig själv positionera sig kanske som "make" eller "pappa" medan på arbetet på socialtjänsten positionera sig om "socialsekreterare". Detta sker på liknande vis för den kollektiva identiteten, *gruppbildningen*. Dock ligger ett fokus inom detta på *representation*, vilket innebär att individer inte själva huvudsakligen valt hur de representeras utan att detta har föregåtts av att någon eller några andra har uttalat sig till en grupp, om en grupp eller för en grupp. Detta betyder inom diskursteorin att en grupp inte existerar av sig själv eller kan skapas innan den representeras genom att bli uttryckt som grupp. Något som dock skiljer sig vad avser hur en enskild individ respektive en grupp identifieras är att den förre har fler möjligheter att identifiera sig genom positionering än vad en grupp har. Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver hur grupper representeras minskar möjlighet till andra identifieringar på så sätt att vissa egenskaper blir aktuella inom gruppen medan andra inte blir det.

Ett viktigt begrepp i att beskriva gruppbildning är *mästersignifikant*, något som av Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskrivs som "identitetens nodalpunkt" (s. 50). Mästersignifikanter förklaras av Bergström och Boréus (2012) verka på liknande vis som nodalpunkt fast för identiteten. Elementen som sammankopplas med mästersignifikanter kan vara ord som beskriver egenskaper, således hur någon eller några är. Detta kan exemplifieras genom att se på ordet "klienter". Detta kan ses som en mästersignifikant, ett identitetstillskrivande ord, som inte säger så mycket för sig självt. Däremot kan det ihop med egenskapsbeskrivande element särskiljas från något annat. Exempelvis om man sätter elementen "utsatta" eller "delaktiga" framför elementet "klienter", tillskrivs klienter en innebörd och särskiljer det från något de inte är. Således skapas en kollektiv identitet, det vill säga gruppbildning. Detta i sin tur innebär att grupper särskiljs från varandra vilket i sin tur kan påverka den samhälleliga uppfattningen av en grupp då denne blir till i kontrast till vilken grupp det inte är (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

3.4 Konkurrerande och hegemoniska diskurser

Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver om begreppet *hegemoni* och dess ursprung utifrån Antonio Gramscis definition. De förklarar hur begreppet omfattar maktförhållanden och hur hegemoni uppnås av den ledande diskursen som råder. Det vill säga det specifika sätt att förstå världen på och som ses som given och rätt i den stunden. Att uppnå hegemoni menar de sker genom en ständigt pågående ”*diskursiv kamp*” (s. 13) i vilken diskurserna omformas över tid. Denna kamp vidareutvecklas av Winther Jørgensen och Phillips (2000) i koppling till Laclau och Mouffes diskursteori och *betydelsebildningens* inverkan på möjligheten att uppnå hegemoni. Denna betydelsebildning beskrivs kunna medföra att något ses som så naturligt och givet att det inte finns något skäl till att ifrågasätta det. Dock utifrån det faktum att en diskurs aldrig kan bestämmas för evigt, utan är något som är ständigt föränderligt, finns där även andra diskurser vilka ingår i denna kamp om vad som ska ges betydelse. De element som genom artikulation har formats till moment och bidrar till att stabilisera en diskurs, är samtidigt fortfarande element, vilka alltid med hjälp av ny artikulation kan omformas till andra moment. Detta skapar således den diskursiva kampen som kan resultera i konkurrerande diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

3.5 Diskursteori som metod

Metoden som används i denna studie är en diskursanalys, vilket av Bryman (2018) beskrivs som en kvalitativ metod och som undersöker just språkets roll i bland annat text. Av Winther Jørgensen och Phillips (2000) samt Wreder (2007) framgår hur diskursteori som metod inte har ett specifikt tillvägagångssätt, utan i stället kan dess begrepp användas som metodiska verktyg. I följande avsnitt beskrivs hur begreppen används i denna studie.

Utifrån denna studies syfte och frågeställningar har en analysmetod utarbetats utifrån diskursteoretiska begrepp vilka ämnar agera som redskap för metoden. Förutom begrepp vilka har beskrivits i avsnitt 3.3–3.4, kommer även begreppet *ekvivalenskedja* att användas som metodiskt verktyg. Ekvivalenskedjor beskrivs utifrån Winther Jørgensen och Phillips (2000) som något som bidrar till att ytterligare förstå en diskurs samt hur grupper representeras. Detta sker genom att via ekvivalenskedjor organisera och se hur ord kan ses höra samman. För inspiration till uppbyggande av metoden för denna studie, ligger Wreders (2007) metod för diskursanalys med diskursteoretiskt angreppssätt. Dock har detta genomförts med en viss utveckling av tillvägagångssätt, vilket redovisas nedan:

1. I ett första steg låg fokus på att se på artikulerade ord vilka har en värdeladdad grund eller utgör modala hjälpverb, exempelvis: *viktigt att, betydelsefull, väsentlig, central, forskning visar, ska* och *kan*. Detta för att bekantas med texten och att därefter kunna göra en avgränsning kring vilken eller vilka av dessa artikulationer som kan vara av mest relevans för att besvara studiens frågeställningar.

2. I ett andra steg undersöks vilka ord som ses kopplade till denna artikulation. Denna artikulation visade sig sammanfattningsvis formulera olika frågeställningar: *Vad ska göras? Vem ska göra det? Hur ska det göras?* Därför genomfördes en ny genomgång av texten

utifrån dessa frågeställningar för att vidare sortera de ord som relateras till dessa frågor. Detta möjliggör ett utrönande av en nodalpunkt, från vilken frågeställningarna kretsar kring.

3. I ett tredje steg analyseras element som sågs kretsa kring nodalpunkten. Genom att skapa ekvivalenskedjor möjliggjordes att kunna utröna vilka element som genom sin artikulation blir moment och därmed formar diskursen genom att särskilja och avgränsa den.

4. I ett fjärde steg genomfördes ekvivalenskedjor på nytt, detta för att kunna utröna hur grupper representeras i handboken. Därav lades en fråga till: *vilka omfattas av det som ska göras?* och genom detta analyserades de mästersignifikanter (likt ovanstående nodalpunkter) som finns.

5. I ett femte och sista steg, studeras ovan nämnda mästersignifikanter och dessa analyseras genom begreppet representation, detta för att se hur texten beskriver gruppbildning. Med andra ord vad som sägs och hur det kan bidra till att gruppera en kollektiv identitet.

4 METOD OCH MATERIAL

I detta avsnitt presenteras den del av metod vilken omfattar val av metod samt förfarandet kring detta och studiens datainsamling, etiska ställningstaganden och litteraturbearbetning. Diskursanalys som metod har redovisats i tidigare kapitel ihop med analysmetoden. Avslutningsvis diskuteras studiens metod.

4.1 Val av metod

Då syftet med denna studie är att studera diskursiva konstruktioner utifrån en skriven text så har metoden för denna studie valts med detta i åtanke och mer specifikt diskursteori. Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver hur diskursteori har ett fokus på hur betydelse skapas genom kombinationer som kan ses finnas i språk och utifrån denna kombination medföra en bild av något som självklart. Utifrån detta blev därmed diskursteori det angreppssätt som ansågs mest lämpat. Dels utifrån hur det socialkonstruktionistiska synsätt som följer med diskursteori kan ses värdefullt utifrån den vägledande funktion som den text som studien ämnar studera har, dels utifrån att texten är att anses som levande i och med att den är föränderlig över tid. Även utifrån att det material som ämnas studeras är en handbok vars syfte är att tydliggöra den ramlag vilken den är kopplad till - Socialtjänstlagen. Mer specifikt har det material som ska analyseras ett mål i att vara ett stöd för att förstå vad som är att anses som förebyggande inom ekonomiskt bistånd. Vidare riktar handboken sig till flera läsare med olika bakgrund och uppdrag. Wreder (2007) beskriver dessutom hur diskursteorin inte ämnar söka vem som säger vad eller vad syftet med det var, utan mer just vad som faktiskt formulerats i texten. Något som sett utifrån att handboken består av en kombination av bland annat forskning, rapporter, lagar och propositioner vilka gemensamt

ses ge en samlad översikt av vad förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd är som helhet, således kan göra den till en lämplig metod för analys. Som Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver så ser diskursteorin mer än bara språk i talad och skriven form som diskurs, vilket även kan vara något institutionellt och mer abstrakt.

4.2 Urval, material och datainsamling

Urvalet vad gäller material till denna studie är valt på basis av dess relevans till studiens syfte och utgörs därav av ett ändamålsstyrt urval. Bryman (2018) förklarar att det är vanligt förekommande att använda sig av fler än en urvalsmetod vid kvalitativ forskning. För denna studie så handlar urval inte om individer som deltar i en studie utan om dokument. Den urvalsmetod som används för det materialet "Ekonomiskt bistånd - handbok för socialtjänsten, 2021" kan beskrivas som *sekventiellt urval*, vilket innebär att urvalet är initialt men med en möjlighet att utvidgas efter tid och parallellt med forskningsfrågornas utveckling (Bryman, 2018). Således är materialet i denna studie Socialstyrelsens handbok för ekonomiskt bistånd och mer specifikt dess sjunde kapitel avseende förebyggande arbete vilken utgör studiens data. Internetupplagan av detta offentliga dokument har inhämtats från Socialstyrelsens webbsida.

4.3 Litteraturgenomgång

En grundlig litteraturgenomgång ämnar söka reda på vilken forskning som finns inom ett visst ämne och kan således utgöra grund och bakgrund för en aktuell studie (Bryman, 2018). En systematisk litteraturgenomgång har gjorts och i databaserna *Primo* och *ProQuest* har sökningar utförts genom följande sökord: *street-level bureaucracy, public service, guidelines, social work, sweden, financial aid, workfare, guideline*, social assistance, street-level, guidelines AND social assistance, income support* prevent*, clients, policy, ekonomiskt bistånd, förebyggande, socialt arbete, riktlinjer* och *norms*. För att få en bredare bild så har sökningar utförts med delar av ord följt av * för att få med tänkbara böjningar av ord samt boolesk operator (AND) för att få fram relevant forskning i sitt sammanhang. För att söka fram relevant och adekvat forskning har sökningarna avgränsats till att utgå från årtalen 2010 till 2021 samt att de är expertgranskade. Därtill är vissa artiklar funna via en sorts kedjesökning, det vill säga genom referenser eller hänvisning från annan forskning. Vid bearbetning av litteraturen har författarna till studien först sökt litteratur på varsitt håll. Artiklarnas abstract har genomgått, diskuterats och därefter har vissa förkastats. Därefter lästes artiklarna i sin helhet på varsitt håll och diskuterades igen, vilket följdes av en gallring. De kvarstående artiklarna lästes återigen, diskuterades och en sista gallring gjordes.

4.4 Reliabilitet och validitet

Bryman (2018) beskriver reliabilitet och validitet utifrån kvalitativ forskning som *tillförlitlighet* och *äkthet*. Då denna studie ämnar studera text och tolkas därefter så är således inte äkthet eller validiteten i fokus. Begreppet tillförlitlighet delas upp i fyra kriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Denna studie har utifrån Brymans (2018) definition av tillförlitlighet utgått från att genomgående vara transparent med vilka tolkningar som görs och utifrån den metod som studien ämnar använda. Författarna till denna studie har genom processen sökt att förhålla sig medvetna i och om sina tolkningar, för att på så vis förhålla sig reflexiva till sin egen roll, förförståelse och den sociala kontext som författarna själv verkar i. Bland annat har det som i text upplevts som "självklarheter" lyfts mellan författarna och diskuterats. Bryman (2018) beskriver reflexivitetens roll som att vara medveten om den betydelse forskaren har när denne söker finna kunskap. Genom att utgå från kritiska inslag söker författarna förhålla sig kritiska till sig själva genom att noggrant redogöra för tillvägagångssätt för studiens uppbyggnad, resultat och analys vilket ämnar öka *pålitligheten*. För att ytterligare stärka studiens *trovärdighet* har författarna noggrant redogjort för processen från början till slut. Detta bör även stärka den *interna reliabiliteten* då författarna först har tolkat på varsitt håll och sedan jämfört att tolkningen har varit likvärdig. Denna studies syfte är inte att vara generaliserbar utifrån sin kvalitativa inriktning men för att möjliggöra en viss överförbarhet så har författarna försökt att tydligt och väl redogöra och beskriva den sociala verkligheten som den uppfattas.

4.5 Etiskt ställningstagande

Inför och vid genomförandet av denna studie har eventuella etiska hinder och svårigheter diskuterats. Inga direkta hinder har då funnits. Av Vetenskapsrådet (2017) framgår hur det övergripande syftet med *Helsingforsdeklarationen*, vilket de etiska principerna vilar på, är att inte kränka eller skada människor som deltar i studien. Då denna studie inte innefattar enskilda personer som deltagande i studien finns därför inga etiska hinder vad gäller detta. Dock utifrån studiens ämne om språkets inverkan och makt, har författarna ämnat bära en medvetenhet om detta genom att kontinuerligt under studiens gång reflektera över hur även denna studies sätt att tolka och beskriva olika saker kan ha en reproducerande effekt. Av Vetenskapsrådet (2017) framgår även hur det är av etisk vikt att bedöma och synliggöra eventuella felkällor. Författarna har därför lagt en vikt vid att genomgående under studien tydligt redogöra för tillvägagångssätt och hur studiens resultat framkommit. Detta för att på så vis vara så transparent som möjligt och möjliggöra även för läsare av studien att bedöma studiens tillförlitlighet.

4.6 Metoddiskussion

Studiens syfte och frågeställningar har varit utgångspunkten vid val av metod för denna studie och utifrån detta har diskursanalysen som metod varit den givna. Det som inte föreföll

lika givet var att utröna vilken av de olika angreppssätten, det vill säga vilken diskursanalytisk riktning som kan ses mest lämpad utifrån studiens syfte. Utifrån det material som studien ämnade studera så kom diskurspsykologin att väljas bort. Som Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver så har den ett mer fokus på hur människor använder olika diskurser. Något denna studie inte i huvudsak ämnat fokusera på. Kritisk diskursanalys kan å ena sidan möjliggöra en bredare förståelse för vad som ligger till grund för olika sätt att se på världen historiskt. Som Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver så innefattar kritisk diskursanalys ett fokus på intertextualitet. Det vill säga vilka texter som kan ses historiskt kopplade till den text som studeras och dess diskursiva påverkan. Det material som denna studie ämnar studera kan ses bestå av och kopplat till olika texter. Något som å ena sidan skulle kunna göra kritisk diskursanalys till ett möjligt och lämpat angreppssätt. Dock är materialet en handbok, vilken kopplar samman flera texter och uttryck till en samlad enhet. Den består bland annat av lagar och forskning vilka i en kombination ska förklara en sammanfattad bild av vad som kan anses förebyggande och hur. Att klargöra var en diskurs började och slutade har inte varit självklart, vilket kan ses problematiskt för att denna studie ska kunna besvara frågeställningarna och syftet. Dock har detta försökt att mötas genom att författarna förhållit sig till Winther Jørgensen och Phillips (2000) förslag om att använda sig av avgränsning för att möjliggöra en analys. Exempelvis har denna studie avgränsats till att studera diskursers förhållande till förebyggande arbete och därav begränsas diskurserna till detta område.

En av svagheter kring diskursanalysen som metod är den Bryman (2018) lyfter om hur dessa studier kan innebära att vara farligt nära spekulation. Något som studien å ena sidan inte helt kan komma ifrån, trots tidigare nämnda försök till transparens vad gäller metod och analys. Å andra sidan är det en form av svårighet som kommer med ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Något som dock i möjliga mån har försökt mötas genom studiens transparens. Detta genom att redogöra stegen som utförts i metoden samt författarnas tolkning av de teoretiska begreppen. Under studiens gång har etiska ställningstagande kontinuerligt utgjorts av att en reflektion kring det egna språkbrukets möjliga inverkan och hur författarnas tolkningar gjorts utifrån den förståelse som kan påverka. Som Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver om forskarens roll i diskursanalysen så kan de diskurser vilka forskaren själv är så pass insatt i att bidra till att forskaren delar vissa självklara bilder som kan finnas och försvåra möjligheten att upptäcka dessa. Något de förklarar innebär att forskaren i största möjliga mån behöver behålla en kritisk bild över det som kan ses som självklart. I denna studie har olika samtal förts mellan författarna löpande kring det som upplevts som självklart. Författarna har i dessa samtal försökt vara kritiska till varandras tolkningar, speciellt då något upplevts som givet. Vidare har även förfarandet vid databearbetning ämnat bidra till att minimera risken för att bekräfta självklarheter, dels genom att delar av databearbetningen har genomförts på två håll för att därefter se på likheter och skillnader i detta. En ytterligare del i att bredda bilden av det som tidigare kan ha ansetts som självklart har även varit den litteraturgenomgång som genomförts på området. Under studiens gång har vissa svårigheter uppstått vad det avser främst metoden. Diskursanalys i stort och diskursteori i synnerhet är en komplex metod vilken författarna inte hade vana att arbeta med innan. Detta kan innebära att beskrivningen av metod och teori kan ha pedagogiska brister. Något som möjligtvis hade kunnat hanteras

genom att låta andra som inte är insatta, läsa studien. På så vis hade författarna kunnat få ytterligare perspektiv på möjliga förbättringar som kunnat göras kring detta.

5 RESULTAT OCH ANALYS

I följande avsnitt redovisas studiens resultat och analys. Resultat och analys kommer att redogöras med studiens syfte och frågeställningar i åtanke och därmed även presenteras därefter.

5.1 Det sociala arbetets organisationsdiskurs

En av de diskurser som framkommer är den vilken författarna valt att beskriva som det *sociala arbetets organisationsdiskurs*. Denna diskurs framträder utifrån de många beskrivningar som relaterar till den organisation vilken handboken användas inom och *hur* det förebyggande arbetet kan förstås utifrån detta. Bland annat beskrivs det förebyggande arbetet utifrån möjliga verktyg, organisatoriska förutsättningar och på vilket förhållningssätt som kan eller bör följas av dessa.

Förebyggande arbete kan i denna diskurs förklaras utifrån det sätt på vilket det sociala arbetet kan organiseras för att möjliggöra att arbeta förebyggande. Detta kan ses artikuleras genom att bland annat följande element bildar moment och därmed även hur dessa kan påverka vad som är möjligt att tänka om hur det förebyggande arbetet kan organiseras inom ekonomiskt bistånd: *att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik, i samverkan med andra, kunna erbjuda rätt stöd, ställa frågor, standardiserade bedömningsmetoder kan användas som ett stöd, helhetssyn är viktigt, tillgång till nödvändiga redskap, kunskap om hur processen för avhysningar går till, hur man praktiskt handlägger ärenden och möjligheter att agera för att undvika avhysning*. I ovanstående framkommer hur artikulationen kring nodalpunkten *förebygga* kan ses bidra till att element formas till moment och ytterligare stabiliserar en diskurs med fokus på praktiska förfaranden kopplat till socialt arbete samt hur dessa bäst organiseras för att främja ett förebyggande arbete. Inom denna diskurs framgår en särskild betoning på hur samverkan och kunskap samt att se till att individen får rätt stöd med hjälp av rätt verktyg från socialtjänsten kan förklara det förebyggande arbetet.

I handboken görs en betoning av att individer ska få rätt stöd och att handläggaren i och med detta behöver uppmärksamma eventuella tidigare svårigheter:

“Handläggare inom ekonomiskt bistånd har en **viktig** roll att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att personen det gäller ska få rätt stöd. Handläggaren kan därför behöva kunna känna igen tecken och identifiera problematiska livssituationer eller levnadsvanor som kan få påverkan för möjligheterna till att bli självförsörjande. Genom att

ställa frågor kring detta kan handläggaren underlätta för personen att berätta. Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som ett stöd för att ställa frågor och fördjupa utredningen.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 73).

Citatet visar på hur artikulationen *viktig* kopplas till vad som anses som viktigt att göra och hur detta ska göras genom att *uppmärksamma bakomliggande problematik*. Således formas de olika elementen till momentet vilka stabiliserar det sociala arbetets organisationdiskurs. Dessa moment kretsar kring nodalpunkten förebygga på så sätt att genom att ge rätt stöd och öka individens egna möjligheter så förebyggs ytterligare problematik. Även i följande citat lyfts det sociala arbetets roll inom ekonomiskt bistånd genom olika former av element via artikulationen viktig formas till moment och ytterligare stabiliserar det sociala arbetets organisationsdiskurs:

”Försörjningsproblem och behov av ekonomiskt bistånd kan indikera att en person eller familj även har andra sociala problem eller svårigheter och inom ekonomiskt bistånd kan det därför vara **viktigt** att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att i samverkan med andra interna eller externa aktörer kunna erbjuda rätt stöd. Handläggaren kan göra iakttagelser och få signaler som medför att man behöver få en tydligare bild av personens förutsättningar och behov.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 68).

I ovanstående text har även bland annat elementen *samverkan* och *göra iakttagelser* tillkommit, vilka i sin tur ytterligare formar diskursen. Genom att inkludera externa aktörer och andra aspekter av det sociala arbetets organisation stabiliseras därmed diskursen ytterligare. Ett av elementen är dessutom återkommande men på olika sätt vad gäller det sociala arbetets organisation, vilket är vikten av *samverkan*. “Samverkan och helhetssyn är **viktigt** kring personer med komplexa livssituationer.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 73). Detta synliggörs även i följande citat:

“Samverkan och helhetssyn är **viktigt** kring personer med komplexa livssituationer. En bedömning och planering för insatser ska göras i samråd med andra verksamheter inom socialtjänsten och med andra aktörer när det finns behov av det.²⁵⁶ Socialtjänsten kan därför behöva samverka både med För- sörjningskassan och med hälso- och sjukvården när en person lider av någon form av ohälsa.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 74).

Dessa element kretsar kring nodalpunkten förebygga på så vis att de avser på vilket sätt som är möjligt att förebygga vidare problematik och att individen får försvårade problem. Denna samverkan avser aktörer både inom och utanför organisationen och beskrivs som en förutsättning för att stötta individer och kunna planera och bedöma vidare insatser. Särskilt läggs vikt vid att stötta individen genom samverkan då denna har behov av stöd från flera instanser vilket tydliggör det sociala arbetet i denna diskurs.

Ytterligare en betoning läggs vid det organisatoriska vilket även det stabiliserar denna diskurs. Detta i form av att element såsom *nödvändiga redskap, tillgång till insatser* och *för att kunna hjälpa den enskilde* artikuleras som viktiga och tillsammans bidrar till olika moment inom diskursen. Något som syns i följande citat:

“Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det **viktigt** att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning. Det är samtidigt **viktigt** att socialtjänsten har tillgång till nödvändiga redskap för att kunna hjälpa den enskilde i detta arbete.²³⁷” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69–70).

Behovet av organisatoriska redskap beskrivs även i form av kunskap, då det artikuleras som viktigt vid beskrivning av förebyggande arbete rörande avhysningar. Där betonas både vikten av kunskap om processer och det praktiska runt om en eventuell avhysning, men även juridiska kunskaper för att på så vis kunna arbeta förebyggande:

“Avhysningsärenden hanteras vanligtvis inom verksamhet med ekonomiskt bistånd. När en person eller familj hotas av avhysning från sin bostad är det därför **viktigt** att socialtjänstens personal har kunskap om hur processen för avhysningar går till, hur man praktiskt handlägger ärenden och om socialtjänstens möjligheter att agera för att undvika att en avhysning behöver genomföras.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 79).

“När socialtjänsten får en underrättelse från hyresvärderna om uppsägningar på grund av obetald hyra är det **viktigt** att socialtjänsten agerar skyndsamt eftersom det finns en möjlighet för hyresgästen att få tillbaka sin hyresrätt om han eller hon betalar inom tre veckor.²⁷⁶” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 79).

Av ovanstående framkommer elementen *kunskap om hur processen för avhysningar går till, hur man praktiskt handlägger ärenden, möjligheter att agera för att undvika att en avhysning* vilka i och med artikuleringen bildar moment som kretsar kring nodalpunkten förebygga i denna diskurs.

Sammanfattningsvis framkommer en diskurs som rör det sociala arbetet och dess organisatoriska förutsättningar och förhållningssätt kring att arbeta förebyggande och hur detta förutsätter en form av kunskap om sociala aspekter och organisatoriska ramar samt en samverkan och helhetssyn.

5.1.1 Gruppbildning utifrån det sociala arbetets organisationsdiskurs

Utifrån det sociala arbetets organisationsdiskurs framträder flera representationer av gruppen som utförande av ekonomiskt bistånd - socialnämnd, socialtjänst, socialtjänstens personal, handläggaren med flera. Dessa samlas nedan som grupp under begreppet *socialtjänst*. Vidare framkommer en annan grupp som delaktiga i utförandet vilka består av Arbetsförmedlingen, Kronofogden, hyresvärdar, budget- och skuldrådgivare, läkare, Kriminalvården, Försäkringskassan samt hälso- och sjukvård. Dessa samlas nedan som grupp under begreppet *externa aktörer*. Därutöver framkommer även representationer av de som söker stöd, vilka samlas som den grupp vilken *mottar eller ansöker om ekonomiskt bistånd*.

Gruppen socialtjänst representeras utifrån dess organisatoriska förutsättningar, villkor och resurser. Bland annat så beskrivs gruppen kunna ta stöd i verktyg och standardiserade bedömningsmetoder. Att gruppen ska och kan samverka med externa aktörer betonas, med vilka planering och insatser kan utföras i samråd. "Samverkan och helhetssyn är viktigt kring personer med komplexa livssituationer." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 73). Gruppen representeras också som i behov av redskap för att stötta enskilda. Socialtjänsten beskrivs behöva kunna anpassa möten efter den enskilde, ha kunskap om processer av olika slag, ha viss medicinsk förståelse vilket tydliggörs genom följande citat: "Tillgång till grundläggande försäkringsmedicinska kunskaper kan underlätta bedömningen av läkarintyg och planeringen framåt." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 75).

"Mötet med den enskilde behöver vara individanpassat och att ställa frågor om livssituation och levnadsvanor kan underlätta för personen att berätta. Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som stöd när handläggaren frågar och gör en bedömning av situationen och stödbehovet." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 68).

"När en person eller familj hotas av avhysning från sin bostad är det därför viktigt att socialtjänstens personal har kunskap om hur processen för avhysningar går till, hur man praktiskt handlägger ärenden och om socialtjänstens möjligheter att agera för att undvika att en avhysning behöver genomföras." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 79).

Vidare framkommer en representation av gruppen externa aktörer. Främst representeras denna grupp utifrån de tillfällen den anses ha en betydande roll kopplad till individer vilka har eller kan komma att omfattas av ekonomiskt bistånds stöd. Bland annat förklaras den utifrån dess betydelse i de situationer behov av ekonomiskt bistånd inte anses föreligga, men även som ett komplement för ytterligare rådgivning och stöd. Något som i sin tur ämnar bidra till det förebyggande arbetet. Socialstyrelsen (2021a) skriver "En god samverkan kan bidra till en helhetsbild av den arbetslöses behov och att rätt insatser kan sättas in i ett tidigt skede." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 70). Samt att "Den som är arbetslös har under vissa förutsättningar rätt till ekonomiskt stöd i form av arbetslöshetsersättning från a-kassa, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 71).

Gruppen som mottar eller ansöker om ekonomiskt bistånd representeras utifrån en diskurs om det sociala arbetets organisation som svårdefinierad och med livssituationer som kan förklaras som komplexa. Bland annat så beskrivs följande:

"I vissa fall är den enskildes besvär diffusa och socialtjänsten kan då hjälpa den enskilde att få till stånd en grundlig medicinsk utredning och arbetsförmågebedömning. Vid långvarig arbetsförmåga kan socialtjänsten hjälpa den enskilde att initiera att Försäkringskassan utreder den enskildes möjlighet att få aktivitets- eller sjukersättning." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 74).

Det beskrivs även hur mottagare av ekonomiskt bistånd som grupp kan utgöras av familjer vilket innebär att även barn i dessa familjer utgör en del av gruppen. Med andra ord

representeras gruppen som sådan kunna utgöras av mer än enbart den enskilde som söker stöd.

“Barn i familjer som behöver försörjningsstöd under lång tid riskerar att få växa upp med en ekonomisk otrygghet som kan vara svår för barnet att hantera. Det handlar bl.a. om den materiella standarden och om svårigheter att kunna delta i aktiviteter som kostar pengar. Ekonomisk utsatthet kan bl.a. påverka barns skolresultat, hälsa och trygghet.”²³⁵(Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

“Avsikten med hyresvärdens meddelandeskyldighet till socialnämnden är att tidigt ge socialtjänsten möjlighet att undersöka om det finns ett behov av socialtjänstens insatser. Om den eventuella avhysningen berör en barnfamilj är det därför, utifrån ett barnrättsperspektiv, viktigt att ta kontakt med familjen.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 79).

Utöver familj, representeras denna grupp även som enskilda, unga, kvinnor och män. Dessa representeras bland annat utifrån vilka eventuella behov och rättigheter som kan föreligga och det förebyggande arbetet förklaras utifrån kunskap om vad som kan ske om dessa eventuella behov och rättigheter inte tillgodoses.

5.2 Ansvarsdiskurs

En ytterligare diskurs som framträder i handboken är den som valts att benämnas som *ansvarsdiskurs*. Detta utifrån hur vikten av *vem* eller *vilka* som genom olika roller kan förstås bära ansvar för att olika former av förebyggande arbete genomförs. Tydligt blir att det är flertalet aktörer som är både involverade och som beskrivs bära ett ansvar för att kunna arbeta förebyggande.

I denna diskurs framkommer ett ansvar att arbeta förebyggande även om det inte alltid explicit förklaras vem som ansvarar för vilken del. Ansvaret att arbeta förebyggande beskrivs genom följande element vilka bildar moment och således kan ses påverka vad som är möjligt att tänka om ansvar kring att arbeta förebyggande: *ansvaret att arbeta förebyggande, socialtjänsten har en viktig roll, uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik, betydelsefull del i samhällets sam- lade insatser, handläggare inom ekonomiskt bistånd har en viktig roll, en bedömning och planering av insatser ska göras i samråd med andra, socialtjänsten kan därför behöva samverka, ansvar för rehabiliteringen, kan socialtjänsten med den enskildes samtycke, behöva ta en mer aktiv roll, uppmärksamma skuldproblematik och att informera om vilken hjälp som finns att få, samverkan och helhetssyn är viktigt*. I detta framkommer att nodalpunkten *förebygga* omgärdas av moment med fokus på ansvar både utifrån fördelning av vem som har vilken roll och med det vilket ansvar. Vid en betoning av vem som har en viktig roll så lyfts särskilt socialtjänsten och handläggaren vilket kan ses i följande citat: “Handläggare inom ekonomiskt bistånd har en **viktig** roll att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att personen det gäller ska få rätt stöd.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 73).

“Socialtjänsten har en **viktig** roll när det gäller att förebygga avhysningar från bostäder. Att förebygga avhysningar är en betydelsefull del i samhällets samlade insatser mot hemlöshet. Få händelser skapar en så stor risk för hemlöshet och en drastiskt försvagad position på bostadsmarknaden som att bli avhyst. Den som en gång blivit avhyst har mycket svårt att åter komma in på bostadsmarknaden.²⁷³” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 79).

“Socialtjänsten har en **viktig** roll när det gäller att uppmärksamma skuldproblematik och att informera om vilken hjälp som finns att få. Skuldsatta personer kan av olika skäl undvika att berätta om sina problem i tid. I förebyggande syfte kan det därför vara lämpligt att ställa frågor, exempelvis om personen har svårt att få sin vardagsekonomi att gå ihop, om personen är bekymrad över sin ekonomi eller har svårt att betala skulder.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 76-77).

I ovanstående citat förekommer element som genom artikulationen viktig blir moment och då även stabiliserar ansvarsdiskursen, på så sätt att de kan förstås innebära ett ansvar att göra något. Detta kan förstås utifrån elementet *roll* och hur det genom artikulationen *viktig* och i kombination med elementen *betydelsefull del i samhällets samlade insatser*, *att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik* samt *att uppmärksamma skuldproblematik* och *att informera om vilken hjälp som finns att få* formar olika moment, vilka stabiliserar diskursen.

Ytterligare framkommer även ansvaret utifrån en betoning av möjliga konsekvenser om väsentliga uppgifter inte fullföljs, vilket ses i följande citat:

“Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det en **väsentlig** uppgift att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt, både ur individens och ur samhällets synvinkel eftersom risken för utanförskap kan öka samtidigt som möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

I ovanstående citat blir artikulationen *väsentlig* vägledande för dessa element: *uppgift att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd*, *långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt*, *både ut individens och ur samhällets synvinkel*, *risken för utanförskap*, *fast förankring på arbetsmarknaden*. Dessa element blir således genom artikulationen moment vilka kretsar kring nodalpunkten förebygga. Detta citat kan således förstås som att de som arbetar med ekonomiskt bistånd bär ett ansvar att förebygga långvarigt behov av bistånd.

Sammanfattningsvis framträder en diskurs vilken utgörs av ett fokus på ansvar utifrån roller och hur detta ansvar innefattar förebyggande arbete. Vidare betonas även eventuella konsekvenser som kan följa av att inte ansvara för att arbeta förebyggande på så vis att det kan förvärra situationen för den enskilde.

5.2.1 Gruppbildning utifrån ansvarsdiskurs

Utifrån en ansvarsdiskurs framträder grupperna *organisation, externa aktörer och den enskilde*. Gruppen organisation representeras utifrån olika former av ansvar som deras roller innefattas av och gruppen externa aktörer är alla de aktörer vilka beskrivs på något vis ha eller kunna ha ett ansvar utanför verksamheten ekonomiskt bistånd. Det framträder en viss otydlighet vad gäller klara fördelningar vid varje tillfälle och därmed omfattar gruppen organisation av handläggare, socialtjänsten samt socialnämnden. Den enskilde som grupp beskrivs som den som mottar eller ansöker om ekonomiskt bistånd.

När det avser gruppen organisation så representeras denne utifrån sitt ansvar. Detta genom att en viss åtskillnad mellan handläggare och socialtjänst kontra socialnämnd görs. Detta tydliggörs i introduktionen till handboken där åtskillnaden handlar om ett juridiskt och ett praktiskt ansvar där socialnämnden ansvarar för det juridiska. Detta ansvar som gruppen representeras utifrån beskrivs bland annat genom: "Eftersom socialnämnden vid behov ska utforma och genomföra insatser med andra myndigheter kan socialtjänsten behöva samverka med Arbetsförmedlingen när en person som ansöker om ekonomiskt bistånd är arbetslös."²⁴²(Socialstyrelsen, 2021a, s. 70).

Socialtjänsten och handläggaren som grupp representeras utifrån ett ansvar att förebygga långvarigt biståndsbehov: "Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det en väsentlig uppgift att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69). Vidare representeras gruppen som några som i och med detta ansvar har ett ansvar att uppmärksamma problematik och iaktta signaler. Därutöver representeras gruppen genom att de har ett ansvar att samverka med andra aktörer:

"Försörjningsproblem och behov av ekonomiskt bistånd kan indikera att en person eller familj även har andra sociala problem eller svårigheter och inom ekonomiskt bistånd kan det därför vara viktigt att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att i samverkan med andra interna eller externa aktörer kunna erbjuda rätt stöd. Handläggaren kan göra iakttagelser och få signaler som medför att man behöver få en tydligare bild av personens förutsättningar och behov." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 68).

Gruppen externa aktörer representeras utifrån sina skyldigheter att agera som både stöd till, och i viss mån i stället för, gruppen organisation utifrån ett förebyggande arbete. Därutöver även utifrån ett juridiskt ansvar att där så gäller, informera och samverka med gruppen organisation. Bland annat förklaras behovet av ett tydliggörande kring ansvar utifrån följande: "Den som är arbetslös har under vissa förutsättningar rätt till ekonomiskt stöd i form av arbetslöshetsersättning från a-kassa, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning." (Socialstyrelsen, 2021a, s. 71).

"Det är Försäkringskassan som har ansvar för samordning av arbetslivsinriktade rehabiliteringsinsatser för personer som saknar arbetsgivare eller som saknar sjukpenninggrundande inkomst, SGI.²⁵⁴ Ansvaret för samordning av medicinsk rehabilitering ligger hos hälso- och sjukvården."²⁵⁵ (Socialstyrelsen, 2021a, s. 74).

Med andra ord, av ovanstående framkommer att gruppen externa aktörer representeras utifrån att ha ett delat ansvar med gruppen organisation samt vid tillfällena ha ett övergripande ansvar över insatser som berör den enskilde. Gruppen den enskilde representeras även denna utifrån olika former av ansvar. Bland annat lyfts följande:

“För att kunna ställa sig till arbetsmarknadens förfogande när barnet inte längre har samma behov av vård och omsorg behöver föräldern söka barnomsorg i god tid och så fort som barnomsorgen är ordnad ska föräldern normalt sett stå till arbetsmarknadens förfogande.²⁴⁸” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 72).

Ytterligare en form av ansvar vad gäller att ta del av insatser representeras även utifrån följande: “För att motverka behov av långvarigt bistånd är det viktigt att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69-70).

5.3 Arbetslinjens diskurs

Av handboken framträder en diskurs vilken författarna av denna studie valt att kalla för *arbetslinjens diskurs*. Detta framträder utifrån en betoning kring *vad* som anses viktigt vid det förebyggande arbetet, vilket beskrivs utifrån att bland annat motverka långvarigt behov av bistånd.

Genom artikulation så kan det förebyggande arbetet i denna diskurs förstås utifrån de olika sätt på vilket vägar till, i kombination med vikten av, självförsörjning beskrivs på. Exempelvis så lyfts vikten av att uppmärksamma olika förutsättningar att nå egen försörjning och att de som inte har egen försörjning behöver få rätt stöd till detta. Artikulationen blir i samband med detta vägledande och formar hur det förebyggande arbetet beskrivs och således även vad som är möjligt att tänka om att vara utan försörjning. De framträdande elementen är: *rätt stöd till självförsörjning, behov av bistånd inte bli ska bli långvarigt, förutsättningar att nå egen försörjning, risken för utanförskap kan öka, fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska, stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete, tillgång till insatser som stärker möjligheter till att komma in på arbetsmarknaden, arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret, långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd*. Alla dessa element bildar genom artikuleringsmoment vilka genom detta gör att, även om diskursen inte för alltid slås fast, bidrar till att öka dess stabilitet. Genom detta kan förebyggande arbete inom arbetslinjens diskurs förklaras kunna innebära att motverka att individen har ett långvarigt behov av bistånd samt öka individens position på arbetsmarknaden och att genom stöd se till att individen får en egen försörjning genom arbete. Detta syns bland annat utifrån följande citat vilket betonar vikten av att bli självförsörjande:

“Det är **viktigt** att uppmärksamma både hur kvinnors och mäns förutsättningar att nå egen försörjning ser ut. Exempelvis tar kvinnor i lägre utsträckning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män.²³⁶ Det är **viktigt** att unga som ansöker om ekonomiskt bistånd får

rätt stöd till självförsörjning för att deras behov av bistånd inte ska bli långvarigt. Socialstyrelsens kunskapsstöd *Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd* ger stöd för arbetet med unga som har ekonomiskt bistånd.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

Utifrån ovanstående citat framkommer element så som *rätt stöd till självförsörjning, behov av bistånd inte ska bli långvarigt och förutsättningar att nå egen försörjning*. Genom artikuleringen bildas moment av dessa vilka stärker diskursen som sådan genom att det betonas viktigt att stötta individer att nå självförsörjning för att de inte ska bli långvarigt kvar hos ekonomiskt bistånd. Dessa moment kretsar kring nodalpunkten förebygga i denna diskurs på så vis att vad som är förebyggande är att se till att individer inte kvarblir i ekonomiskt stöd utan får en möjlighet att försörja sig själva. Vidare betonas ytterligare att tillgång till insatser som stärker enskildas möjlighet att komma in på arbetsmarknaden motverkar ett långvarigt behov av bistånd. Långvarigt bistånd förklaras problematiskt i form av att det för individen skapas en exkludering ur den samhälleliga gemenskapen och försämrar förutsättningarna på arbetsmarknaden:

“Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det en **väsentlig** uppgift att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt, både ur individens och ur samhällets synvinkel eftersom risken för utanförskap kan öka samtidigt som möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

“Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det **viktigt** att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning. Det är samtidigt **viktigt** att socialtjänsten har tillgång till nödvändiga redskap för att kunna hjälpa den enskilde i detta arbete. Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret bland personer i alla åldersgrupper. Den som är arbetslös och har försörjningsstöd är alltså, oavsett ålder, i behov av insatser i ett tidigt skede för att förhindra risken att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.²³⁷” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 72).

Av tidigare citat framkommer element vilka i kombination med artikulationen *viktig* formar följande moment: *långvarigt behov av ekonomiskt bistånd, långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt, risken för utanförskap kan öka, möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska, stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete samt tillgång till insatser som stärker möjligheter att komma in på arbetsmarknaden*.

Ytterligare ett citat som visar på arbetslinjens diskurs är följande: “Studier kan vara en väg till egen försörjning. Slutförda gymnasiestudier är en **viktig** skyddsfaktor för att inte hamna utanför arbete och studier senare i livet.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 72). I detta citat blir elementet *skyddsfaktor* genom artikuleringen ett moment vilket ytterligare betonar en aspekt av arbetslinjens diskurs, nämligen vikten av att inte vara utan arbete.

Sammanfattningsvis betonar arbetslinjens diskurs vikten av att bli självförsörjande genom arbete samt vilka möjliga konsekvenser som kan följa av att stå utan arbete och därmed inte kunna sörja för sig själv.

5.3.1 Gruppbildning utifrån arbetslinjens diskurs

Utifrån arbetslinjens diskurs framträder gruppen *arbetslösa, handläggare* samt *socialtjänst*. Gruppen arbetslösa representeras som individer vilka kan ha social problematik, så som någon med ett problematiskt liv, som är i behov av insatser möjligtvis på grund av psykisk ohälsa, missbruk eller våld. Vidare representeras arbetslösa genom att beskrivas omfattas av både män och kvinnor samt unga. Gruppen representeras som några i behov av stöd och insatser för att kunna stå till arbetsmarknadens förfogande och därmed även att öka sina möjligheter att få ett arbete.

Av nedanstående citat representeras gruppen som några som kan riskera ett visst utanförskap genom att inte befinna sig på arbetsmarknaden och hur det långvariga biståndsbehovet kan bli problematiskt både för individen men även för samhället. Därutöver beskrivs gruppen som individer som snabbt ska tillbaka till, eller in på, arbetsmarknaden.

“Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det viktigt att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning”. (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

“Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det en väsentlig uppgift att före- bygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Långvarigt biståndsmotta- gande kan vara problematiskt, både ur individens och ur samhällets synvinkel eftersom risken för utanförskap kan öka samtidigt som möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

Utifrån handboken framkommer dessutom en viss form av representation vad gäller kön. Bland annat att det kan finnas en viss skillnad i förutsättningar relaterat till individens kön: “Det är viktigt att uppmärksamma både hur kvinnors och mäns förutsätt- ningar att nå egen försörjning ser ut. Exempelvis tar kvinnor i lägre utsträck- ning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män. ²³⁶”(Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

Gruppen socialtjänst och handläggare representeras som en gemensam grupp även om termerna i viss mån särskiljs. Som gemensam grupp beskrivs den ha en viktig roll att informera, motivera, stötta och hjälpa, individer tillbaka, eller in på, arbetsmarknaden samt att motverka att individer får ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Vidare beskrivs gruppen som den som ska arbeta förebyggande genom att uppmärksamma behov, aktivt agera, ge stöd och möjliggöra för individen att kunna få ett arbete. Till detta beskrivs gruppen även som den som kan villkora bistånd genom olika kravställanden om så behövs. Att gruppen dessutom representeras utifrån att beskrivas ha en förebyggande funktion vad gäller att gruppen arbetslösas livssituation framkommer av följande: “Att tidigt identifiera

problematiska livssituationer eller levnadsvanor som påverkar möjligheten till självförsörjning och aktivt agera och erbjuda lämpligt stöd kan förebygga en försämrad livssituation både för vuxna personer och deras barn.” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).
Ovanstående framkommer även i följande citat:

“Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det viktigt att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning”. (Socialstyrelsen, 2021a, s. 69).

5.4 Arbetslinjen som hegemonisk diskurs

Av studiens resultat framstår arbetslinjens diskurs som den mest framträdande i det nya kapitlet avseende förebyggande arbete, det vill säga vad som är förebyggande arbete för att inte stå utan arbete. Vad, vem och hur vad gäller sätt att tänka kring insatsers utformning, möjliga konsekvenser och vad dessa betyder för vem, det vill säga *betydelsebildningen*, kan således ses formade med ett huvudsakligt fokus utifrån detta. Vidare kan de artikuleringar som gjorts bidra till bilden av arbetslinjen som självklar, vilket kan göra det svårt att ifrågasätta. Dock framkommer även det sociala arbetets organisationsdiskurs i viss mån som konkurrerande. Detta blir särskilt tydligt i följande citat:

“Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det **viktigt** att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av lämplig utbildning. Det är samtidigt **viktigt** att socialtjänsten har tillgång till nödvändiga redskap för att kunna hjälpa den enskilde i detta arbete. Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret bland personer i alla åldersgrupper. Den som är arbetslös och har försörjningsstöd är alltså, oavsett ålder, i behov av insatser i ett tidigt skede för att förhindra risken att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.²³⁷” (Socialstyrelsen, 2021a, s. 72).

Av ovanstående citat framkommer att målsättningen är att få ett arbete samt att komma in på arbetsmarknaden och därmed motverka långvarigt behov av bistånd. Att komma in på arbetsmarknaden och att motverka långvarigt behov av bistånd är båda två, utifrån att de getts betydelse, moment som lyfts i avsnittet avseende arbetslinjens diskurs. Samtidigt lyfts i samma citat moment som framkommer i det sociala arbetets organisationsdiskurs så som ge stöd och insatser samt får tillgång till insatser som stärker möjligheter. Detta kan ses genomgående när vad som är att anse som förebyggande arbete i handboken ges betydelse. Där även om sociala aspekter såsom att ge information om ekonomisk rådgivning och annan hjälp som finns att få, att samverka kring personen i behov av stöd, att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik och orsaker som kan ses relaterade till varför personen har behov av ekonomiskt stöd ges betydelse, görs de oftast med vidare hänvisning till att

detta ska främja möjligheten att kunna arbeta och vara självförsörjande. Inte främst utifrån att stödja människor att komma till rätta med andra svårigheter och problem. Vidare framkommer liknande utifrån ansvarsdiskursen. Ett ansvar finns att arbeta förebyggande just för att individen ska kunna arbeta eller få möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Därmed kan arbetslinjens diskurs ses som hegemonisk och överordnad de andra diskurserna som funnits i kapitlet.

6 DISKUSSION

Denna studie ämnade studera hur det förebyggande arbetet i Socialstyrelsens nya handbok för ekonomiskt bistånd förklaras. Vidare även hur grupper kan förstås utifrån dess beskrivning i nämnda kapitel. Med det resultat som presenterats kan studiens syfte ses besvarat. I följande avsnitt diskuteras studiens resultat utifrån tidigare forskning.

6.1 Diskurser inom det förebyggande arbetet samt dess gruppbildning

Av resultatet framkommer arbetslinjen som en hegemonisk diskurs. Även utifrån forskning syns arbetslinjens betydelse i relation till ekonomiskt bistånd (Bergmark, Bäckman & Minas, 2017; Stranz, Karlsson & Wiklund, 2017). Att det är arbetslinjen som är hegemonisk är förstaeligt utifrån arbetslinjens relation till lagen. Det vill säga att arbetslinjen är inkorporerad i lagen med målet om att individer ska vara självförsörjande genom att komma ut i arbete. Därmed kan det vara så att de juridiska kopplingarna i handboken blir det som är styrande, vilket faller naturligt. Av resultatet framgår dock även flertalet tillfällen i texten där ord som bland annat viktig och betydelsefull används med koppling till mer än enbart lagen. Något som å ena sidan även det kan förstås utifrån att handboken som tidigare nämnts även baseras på kunskapsläget och i viss mån erfarenheter från enskilda. Även om det går det att förstå hur handboken utifrån sin stödjande funktion inte kan omfatta alla behov eller möjliga behov, en avgränsning behövs rimligtvis göras. Å andra sidan kan ändå de kombinationer av lagar och kunskap som faktiskt görs tillsammans ses bilda en helhetsbild över vad som går att tänka om förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd.

Forskning visar på hur det finns uppfattningar om att vad som är hjälpsamt, således vad som möter de stödsökandes behov, är skev (Marston et. al, 2010; Trygged, 2020; Eriksson & Johansson, 2021). Ett tänkbart sätt som handboken bidrar till förståelsen av de som söker stöd som en heterogen grupp kan tänkas göras genom på det många olika sätt de beskrivs. Exempelvis så beskrivs de stödsökande genom dubbelt så många begrepp som organisationen som ska stötta denne. Av forskning (Marttila et. al, 2010; Ulmestig & Marston, 2014; Fernqvist, 2018; Saikkonen & Ylikännö, 2020; Trygged, 2020) framkommer bilden av hur individer ibland definieras utifrån värdig respektive ovärdig. Forskning visar exempelvis på hur unga har en känsla av att bemötas som ovärdiga genom att de bemöts med

misstänksamhet (Ulmestig & Marston, 2014). I motsats till detta så visar annan forskning på hur de unga i stället prioriteras för att komma in på arbetsmarknaden (Marttila et. al, 2012). Vilket visar på hur uppfattningarna kan förstås konstruerade utifrån olika bilder av vem eller vilka som är ovärdiga eller värdiga och på vilka grunder.

I handbokens avsnitt om förebyggande arbete framkommer en mängd olika sätt som individer och dess eventuella svårigheter beskrivs på. Något som utifrån ovan nämnda forskning å ena sidan möjligt skulle kunna förstås bidra till att bilden av vem som kan vara värdig och varför breddas och att bilden av vem som är ovärdig minskar. Å andra sidan finns det i vissa av dessa beskrivningar ord vilka skulle kunna ses bidra till bilden av den enskilde som problematisk. Att det är personen som inte är *samhällsnyttig*, inte lever ett *drägligt liv*, som genom sitt eventuella långvariga biståndsmottagande *är problematisk för samhället och sig själv* och som någon *utanför*. Utifrån handbokens funktion som vägledande, skulle detta kunna förstås som något som kan påverka handläggarens, det vill säga konsumenten av handbokens, bild av personer som problematiska. Om stödsökande ses utifrån en bild som problematisk så kan bemötandet formas av detta vilka i sin tur har visats kunna påverka hur den stödsökande uppfattar sig själv (Marttila et. al, 2010).

Hur texten kan tänkas konsumeras och att det kan vara problematiskt framgår exempelvis vid de tillfällen då hänvisning till vidare läsning görs. Exempelvis finns tillfällen då referens till forskning och rapporter görs vilka i vissa fall möjligtvis behöver läsas för att förstå texten i sin helhet. Vid ett tillfälle lyfts exempelvis vikten av att både män och kvinnors förutsättningar att nå egen försörjning behöver uppmärksammas. I koppling till detta förklaras kvinnor i jämförelse med män, i lägre utsträckning *ta del* av arbetsfrämjande insatser. Å ena sidan finns i referensen till denna text en hänvisning till en rapport som visar på hur detta bland annat innefattar att *ge samma förutsättningar* till både kvinnor och män. Å andra sidan kräver detta vidare läsning. Texten i sig utan vidare läsning skulle kunna ses bidra till att förstå kvinnor som några som väljer bort att delta i insatser.

Som tidigare nämnts så publicerades den senaste handboken för ekonomiskt bistånd i juni 2021 och ersatte den tidigare handboken från 2013. Dessförinnan uppdaterades denna 2003, vilket innebär att den uppdateras relativt sällan. Med andra ord skulle detta kunna medföra att hur handboken skrivs, och bilden den förmedlar, kan komma att påverka hur arbetet med ekonomiskt bistånd över en längre tid kan uppfattas och utföras. Å ena sidan kan nationella stöddokument som inte är lagstadgade vara något som inte implementeras i det praktiska arbetet (Lunder, 2016), vilket i så fall skulle innebära att denna långa tid mellan revideringarna inte är ett problem. Å andra sidan framgår av SKR (2021) att handboken är efterfrågad. Således indikerar det att den faktiskt ges innebörd och kan ha betydelse för det praktiska arbetet och synen på hur arbetet med ekonomiskt bistånd kan förstås och utföras.

Utifrån resultatet av arbetslinjen som hegemonisk diskurs framträder en bild av ett bristande delaktighetsperspektiv för den enskilde. Handboken ska bland annat bygga på enskildas upplevelser men hur deras upplevelser implementeras i texten är inte helt tydligt. Dock framkommer hänvisning till andra dokument och webbplatser, vilka lyfter olika former av delaktighet. Å ena sidan lyfts en form av delaktighet kring att ställa frågor till de individer som ansöker om eller uppbär försörjningsstöd, vilka alla ämnar främja möjlighet till

självförsörjning och motverka långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Å andra sidan görs ingen tydlig betoning på delaktighet som något specifikt förebyggande inom denna verksamhet. Av Trygged (2020), Nordesjö, Ulmestig och Denvall (2020) samt Eriksson och Johansson (2021) framkommer hur både stödsökande och handläggare kan utveckla olika former av copingstrategier för att försöka möta svårigheter när organisatoriska krav inte överensstämmer med individers behov. Detta kan förstås som problematiskt och en ökad betoning på delaktighet skulle därav möjligtvis kunna ses som att motverka den stress som kan förstås trigga copingstrategier. Detta skulle i sin tur ytterligare kunna bidra till att främja det förebyggande arbetets syfte: "I arbetet med ekonomiskt bistånd handlar det förebyggande arbetet snarast om att motverka att den enskildes problem förvärras eller utvidgas." Socialstyrelsen (2021a, s. 68).

Av handboken framgår bredden av de behov vilka ekonomiskt bistånd kan omfattas av och de möjliga konsekvenser som kan uppkomma om ett förebyggande arbete inte utförs. Behovet och vikten av att synliggöra denna bredd finns det flera studier som även visat på (Fernqvist, 2018; Saikkonen & Ylikännö, 2020). Att detta dessutom har en förebyggande funktion framgår av Saikkonen och Ylikännö (2020). Handboken beskriver vikten av att individer ska få rätt stöd till att bli självförsörjande vilket flera studier samtidigt visat är svårt (Skogens, 2012; Fernqvist, 2018).

Forskning visar på hur både handläggare och stödsökande tycks uppleva att de insatser som många gånger ges, inte matchar behoven (Marttila et. al, 2010; Trygged, 2020; Eriksson & Johansson, 2021). Vad, hur, vem och varför vad gäller förebyggande arbete, förklaras i handboken främst utifrån organisationen och dess samverkande aktörer som de som ska motverka arbetslöshet och vidare sociala problem, samt vem som ansvarar för att göra vad. Något som i sig ter sig naturligt för en handbok inom det sociala arbetets verksamhet. Däremot framgår inte individens delaktighet lika tydligt uttryckt i detta. När den syns görs det främst med hänvisningar till andra dokument för vidare information. Att göra enskilda delaktiga framkommer i vidare läsning, men betonas inte lika starkt som förebyggande arbete i form av insatser utformade för att motverka långvarigt behov av bistånd och att främja att individer ska stå till arbetsmarknadens förfogande.

I handboken framkommer en gedigen mängd sätt på vilka individen och organisationen beskrivs på. Med andra ord en mängd olika sätt som kan ses bidra till att representera olika grupper. Att mängden beskrivningar är gedigen kan förstås utifrån flera aspekter. Dels utifrån att handboken har en funktion som stödjande verktyg generellt och kan således behöva innefatta en heterogen beskrivning av de som söker stöd. Precis som Fernqvist (2018) visar så är det precis vad de som söker ekonomiskt bistånd utgörs av, heterogenitet. Vidare kan detta förstås utifrån hennes beskrivning av att, hur att göra så kan öppna upp för förebyggande arbete. Dessutom kan det även förstås utifrån det Saikkonen och Ylikännö (2021) lyfter rörande de många olika förutsättningar individer kan ha vad gäller att möta olika svårigheter.

Representationen av gruppen, skulle således kunna påverka bilden av den enskilda individen. Att se någon som delaktig först när den arbetar, skulle kunna försvåra för den som har långt från arbetsmarknaden, kanske på grund av strukturella problem. Att se bredden av de som

söker ekonomiskt bistånd kan å ena sidan hjälpa till att förstå möjliga behov och eventuella svårigheter denne kan behöva stöd med. Sett utifrån den svårighet som både Skogens (2012) och Fernqvist (2018) lyfter vad gäller handläggares olika sätt att uppfatta och värdera behov hos enskilda, skulle det samtidigt å andra sidan kunna förstås som något som kan påverka möjliga sätt att se på den enskilde. Att se någon som troligtvis har något av dessa problem, men som den som inte pratar om det trots att frågor ställs. Vad kan det innebära för bilden av vem som är "värdig" eller "ovärdig" då och kan det likt som framkommit i Fargion, Nagy och Berger (2019), påverka bilden att individen är den som är "svår"?

Att representera gruppen individer som söker ekonomiskt bistånd som individer vilka behöver få vara delaktiga och att detta i sig kan anses förebyggande, är svagt formulerat i kapitlet inom förebyggande arbete. Samtidigt finns det mycket forskning som visar på hur just bilden av att de insatser som erbjuds inte stämmer överens med det som anses hjälpande. En viktig del i det förebyggande arbetet är att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd och att komma in på arbetsmarknaden. Torde det då inte förutsätta att vad som är förebyggande för att något inte ska förvärras eller försämrats, borde omfatta en representation av individer som delaktig på mer sätt än bara någon som "tar del av" de insatser eller stöd erbjuds? Som Ulmestig och Marstons (2014) studie visar så finns upplevelsen hos de som söker sig till ekonomiskt bistånd att de känner sig sämre än de som inte behöver detta stöd och att de behöver bevisa sig värdiga att bli beviljade stöd. Vidare visas även hur individers hälsa påverkades negativt av att känna sig sakna maktlösa och utan en egen möjlighet att kunna påverka sin situation. Med andra ord, att representera gruppen som någon som ska "ta del" mer än "göras delaktiga" skulle kunna förstås motverka det förebyggande arbetet vad gäller att en svårighet eller problem inte utvidgas eller blir större.

7 SLUTSATS

De slutsatser som kan dras av gällande studie är att förebyggande arbetet kan förstås utifrån olika diskurser och därmed få en viss skillnad i innebörd. Av föreliggande studie kan slutsatser dras att det inom ekonomiskt bistånd finns en betoning på att det förebyggande arbetet handlar om att aktivera individer på arbetsmarknaden och motverka långvarigt biståndsbehov. Det ska göras genom att använda verktyg, uppmärksamma problematik och samverka med interna och externa aktörer. Vidare framkommer att det föreligger ett visst ansvar att verka förebyggande vilket delas mellan de olika aktörerna. De slutsatser som kan dras när det avser hur grupper representeras i handboken är att de beskrivs eller ses relateras till utförande eller mottagande av ekonomiskt bistånd samt att det genom den breda beskrivningen av de stödsökande belyser den heterogenitet som gruppen består av. Sammanfattningsvis dras slutsatsen att arbetslinjens diskurs är den hegemoniska diskursen i det nya avsnittet rörande förebyggande arbete i Socialstyrelsen handbok för ekonomiskt bistånd. Utifrån att fokus inom arbetslinjens diskurs är att aktivera individer på arbetsmarknaden framgår dock hur detta följs av en viss avsaknad av ett genomgående

delaktighetsperspektiv vad det avser den enskilde. Således beskrivs det förebyggande arbetet i detta kapitel fokusera på att förebygga *för* den enskilde snarare än *med* den enskilde. Vidare forskning inom ämnet skulle kunna bestå av att undersöka hur detta avsnitt tolkas och implementeras i det praktiska arbetet i kommunerna och därav vilken vikt det förebyggande arbetet får både för organisationen och individen.

REFERENSLISTA

- ALTREITER, & LEIBETSEDER, B. (2015). Constructing Inequality: Deserving and Undeserving Clients in Austrian Social Assistance Offices. *Journal of Social Policy*, 44(1), 127–145. <https://doi.org/10.1017/S0047279414000622>
- Assadi, A., & Lundin, M. (2018). Street-level bureaucrats, rule-following and tenure: How assessment tools are used at the front line of the public sector. *Public Administration (London)*, 96(1), 154–170. <https://doi.org/10.1111/padm.12386>
- Bergmark, Å. (2015). Ekonomiskt bistånd - mellan nationell politik och lokalt självstyre. I Dellgran, Höjer, S., & Johansson, S (Red.), *Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (s. 124-145). Natur & Kultur Akademisk.
- Bergmark, Å., Bäckman, O., & Minas, R. (2017). Organizing local social service measures to counteract long-term social assistance receipt - what works?: experiences from Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(4), 548–559. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1206851>
- Bergström, G., & Boréus, K. (2012). Diskursanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt : metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (3., [utök.] uppl.). (s. 353-416). Studentlitteratur.
- Bryman, A (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.). Liber.
- Coping. I Nationalencyklopedin. Hämtad den 14 december 2021 från <https://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=coping>
- Eriksson, E., & Johansson, K. (2021). Street-level bureaucrat in the introduction programme – client-centred and authority-centred strategies to handle challenging working conditions. *Nordic Social Work Research*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1869063>
- Fargion, S., Nagy, A., & Berger, E. (2019). Access to social services as a rite of integration: Power, rights, and identity. *Social Policy & Administration*, 53(5), 627–640. <https://doi.org/10.1111/spol.12447>
- Fernqvist, S. (2018). “One does one”s best’: performing deservingness in income support case records. *Critical and Radical Social Work*, 6(3), 329–343. <https://doi.org/10.1332/204986018X15321001889969>
- Fernqvist, S. (2020). Street-level bureaucracy and categorization processes in social workers’ encounters with parents who have financial and cognitive difficulties. *Nordic Social Work Research*, 10(3), 245–256. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1547218>
- Holgersson, L., Grönwall, L., & Aronsson, P. (2021). *Socialpolitik och socialt arbete: historia och idéer*. (5. uppl.). Norstedts juridik.

- Horsley, N., Gillies, V., & Edwards, R. (2020). "We've got a file on you': problematising families in poverty in four periods of austerity. *The Journal of Poverty and Social Justice : Research, Policy, Practice*, 28(2), 227–244. <https://doi.org/10.1332/175982720X15791324075050>
- Hussénus, K. (2021). Intersectional patterns of social assistance eligibility in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 11(1), 19–33. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1601636>
- Lunder, T E. (2016). Between centralized and decentralized welfare policy: Have national guidelines constrained the influence of local preferences? *European Journal of Political Economy*, 41, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.11.003>
- Marttila, A., Whitehead, M., Canvin, K., & Burström, B. (2010). Controlled and dependent: experiences of living on social assistance in Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 19(2), 142–151. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2009.00638.x>
- Marttila, A., Johansson, E., Whitehead, M., & Burström, B. (2012). Dilemmas in providing resilience-enhancing social services to long-term social assistance clients. A qualitative study of Swedish social workers. *BMC Public Health*, 12(1), 517–517. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-517>
- Nordesjö, K., Ulmestig, R., & Denvall, V. (2020). Coping with tensions between standardization and individualization in social assistance. *Nordic Social Work Research*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1835696>
- Olofsson, J. (2015). *Socialpolitik - varför, hur och till vilken nytta?*. (4. uppl.). Studentlitteratur.
- Pettersson, U. (2011). *Från fattigvård till socialtjänst : om socialt arbete och utomparlamentarisk aktivitet*. Studentlitteratur.
- Saikkonen, P., & Ylikännö, M. (2020). Is There Room for Targeting within Universalism? Finnish Social Assistance Recipients as Social Citizens. *Social Inclusion*, 8(1), 145–154. <https://doi.org/10.17645/si.v8i1.2521>
- SFS 2017:725. *Kommunallagen*. Hämtad den 15 december 2021 från <https://lagen.nu/2017:725#K5>
- SFS 2017:725. *Kommunallagen*. Hämtad den 15 december 2021 från <https://lagen.nu/2017:725#K6>
- SFS 1974:152. *Regeringsformen*. Hämtad den 15 december 2021 från <https://lagen.nu/1974:152#K1>
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Hämtad den 19 november 2021 från <https://lagen.nu/2001:453>

- Skogens, L. (2012). Approaching drinking problems in single male clients receiving social assistance. *European Journal of Social Work*, 15(2), 257–274.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2010.516496>
- SKR. (2021). *Ny handbok för ekonomiskt bistånd*. Hämtad den 30 december 2021 från
<https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/ekonomisktbistandforsorjning/nyhetsarkivekonomisktbistandforsorjning/nyheterekonomisktbistand/nyhandbokforekonomisktbistand.55099.html>
- Socialstyrelsen. (2021a). *Ekonomiskt bistånd Handbok för socialtjänsten*. Socialstyrelsen. Hämtad den 30 december 2021 från
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2021-5-7389.pdf>
- Socialstyrelsen. (2021b). *Ekonomiskt bistånd*. Socialstyrelsen. Hämtad den 15 december 2021 från <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/ekonomiskt-bistand/>
- SOSFS 2013:1. *Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd*. Socialstyrelsens författningssamling, Socialstyrelsen. Hämtad den 21 december 2021 från
<https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmannarad/konsoliderade-foreskrifter/20131-om-ekonomiskt-bistand/>
- SOU 2018:32. *Ju förr desto bättre - vägar till en förebyggande socialtjänst*. Hämtad den 19 november 2021 från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/04/sou-201832/>
- SOU 2020:47. *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag*. Hämtad den 21 december 2021 från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/08/sou-202047/>
- Stranz, H., Karlsson, P., & Wiklund, S. (2017). The wide-meshed safety net: decision-making on social assistance eligibility in Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(5), 711–723. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255596>
- Trygged, S. (2020). Coping strategies among low-income families in Sweden. *Social Work & Society*, 18(2). Hämtad den 14 december 2021 från (open access)
<https://doaj.org/article/c9e8813c590143bf8f327e5dd84e424a>
- Ulmestig, R., & Marston, G. (2015). Street-level Perceptions of Procedural Rights for Young Unemployed People - A Comparative Study between Sweden and Australia. *Social Policy & Administration*, 49(3), 394–411. <https://doi.org/10.1111/spol.12085>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet. Hämtad den 14 december 2021 från <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>
- Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur.

Wreder, M. (2007). Ovanliga analyser av vanliga material. I M. Börjesson & E. Palmblad (Red.), *Diskursanalys i praktiken*. (1. uppl.) (s. 29–51). Liber.

Box 883, 721 23 Västerås **Tfn:** 021-10 13 00
Box 325, 631 05 Eskilstuna **Tfn:** 016-15 36 00
E-post: info@mdh.se **Webb:** www.mdh.se